

ПЕДАГОГИК МАҲОРАТНИ ОШИРИШДА ЗАМОНАВИЙ АХБОРОТ ТЕХНОЛОГИЯЛАРИНИНГ АҲАМИЯТИ

*т.ф.н., доцент И.Каримов,
ф.-м.ф.н., доцент А.Мавлянов
Астрахань давлат техника университетининг
Тошкент вилояти филиали*

Мазкур мақолада Таълим жараёнига замонавий ахборот технологияларини жорий этиш, замонавий ахборот технологиялари асосида педагогнинг педагогик фаолияти, замонавий ахборот технологиялари шакл ва мазмунининг ранг-баранглиги, таълим муассасаларида компьютер технологияларидан фойдаланиш имкониятлари кабилар ҳақида сўз юритилади.

Калит сўз ва иборалар: таълим, тарбия, билим, кўникма, малака, инновация, ахборот технологиялари, педагогик маҳорат, электрон адабиёт, компьютер дастурчи, технологик, масофавий курс, коммуникация, интернет, методик ишланма, маъруза матни ва бошқалар.

В данной статье говорится о внедрении современных информационных технологий в учебный процесс, педагогической деятельности учителя, основанной на современных информационных технологиях, разнообразии форм и содержания современных информационных технологий, возможностях использования компьютерных технологий в образовательных учреждениях и т.д.

Ключевые слова: образование, образование, знания, навыки, компетентность, инновации, информационные технологии, педагогическое мастерство, электронная литература, программист, технологический, дистанционный курс, общение, Интернет, методические разработки, текст лекции и др.

This article talks about the introduction of modern information technologies into the educational process, the teacher's pedagogical activity based on modern information technologies, the variety of forms and content of modern information technologies, the possibilities of using computer technologies in educational institutions, etc.

Key words: education, education, knowledge, skills, competence, innovation, information technology, pedagogical skills, electronic literature, computer programmer, technological, distance course, communication, Internet, methodical development, lecture text, etc.

Таълим жараёнига замонавий ахборот технологияларини жорий этиш ва бунда педагогларнинг кўникма ва малакаларини ошириш тўғрисида Ўзбекистон Республикаси Президентининг «Ўзбекистон Республикасининг жамоат таълим ахборот тармоғини ташкил этиш тўғрисида»ги 2005 йил 28 сентябрдаги ПҚ-191-сонли Қарори, Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг «Компьютерлаштиришни янада ривожлантириш ва ахборот коммуникация технологияларини жорий этиш чора-тадбирлари тўғрисида»ги 2002 йил 6 июндаги 200-сонли, “Педагог кадрларни қайта тайёрлаш ва уларнинг малакасини ошириш тизимини янада такомиллаштириш тўғрисида”ги 2006 йил 16 февралдаги 25–сонли Қарорларининг қабул қилиниши мазкур масалага давлат сиёсатининг устувор йўналиши сифатида эътибор қаратилаётганлигидан далолат беради.

Ўқув жараёнида замонавий ахборот технологияларини қўллаш таълим методларнинг самарадорлигини оширишга, педагоглар меҳнат фаолиятининг ўзгаришига, уларнинг педагогик маҳоратларини такомиллаштиришга, педагогик тизимларнинг таркибий ўзгаришига самарали таъсир этади. Бу эса педагогик жараёнларни ахборотлаштиришни ташкил этиш ва бошқаришда ўзига хос вазифаларни қўяди.

Педагогик таълим жараёнларини замонавий ахборот технологиялари асосида **самарали ташкил этиш:** масофавий ўқув курсларини ва электрон адабиётларни яратувчи жамоа педагоглар, компьютер дастурчилари, тегишли мутахассисларнинг биргаликда фаолият олиб боришини; педагоглар ўртасида вазифаларнинг бир маромда тўғри тақсимланишини; таълим ва тарбия жараёнини янада мукамал ташкил қилишни такомиллаштириш ва педагогик фаолиятнинг самарадорлигини ошириш мониторингини ташкил этиш имкониятини яратади.

Замонавий ахборот технологиялари асосида педагогнинг педагогик фаолиятида: таълимнинг технологик асосини замон талаблари даражасида ривожлантириш билан боғлиқ бўлган мураккаб жараён енгиллашади; дарс жараёнини замонавий техник воситалар асосида ташкил этиш учун махсус малакалар шакллантирилади; масофавий курсларнинг очиклиги туфайли

уларнинг сифатига бўлган талаблар ва ўқув материалларининг сифатини назорат қилишга эҳтиёж пайдо бўлади; талим жараёнида талабаларнинг мустақил фаолияти такомиллашади, дарс жараёнининг самарадорлиги педагогдан талабага кўчади; ўқув жараёнини ташкил этишда, талабанинг ташкилотчилиги ва шахсий иштироки ортади; замонавий коммуникация технологияларидан фойдаланиш асосида педагог педагогик фаолиятида ҳар бир талаба билан тескари алоқаси вужудга келиши таъминланади.

Жамиятнинг ҳар бир аъзоси, ўзининг кундалик фаолиятида, узлуксиз равишда турли ахборот ресурсларидан фойдаланади. Доимий равишда ортиб бораётган ахборотлар ҳажми жамиятдаги интеллектуал салоҳиятнинг ошишига хизмат қилади. Модомики шундай экан, педагог ҳам ўз касбий ва педагогик маҳоратини замонавий ахборот технологиялари оқими асосида ошириб бориши мумкин. Ҳар бир педагог меҳнат фаолияти жараёнида ахборот технологияларидан унумли фойдаланиши учун аввало ўз ахборот муҳитини шакллантиришга замин яратиши керак. Замонавий ахборот технологиялари ўз муҳитида ахборот объектларини, уларнинг ўзаро алоқасини, ахборотларни яратиш, тарқатиш, қайта ишлаш, тўплаш технологиялари ва воситаларини, шунингдек ахборот жараёнларининг ташкилий ва ҳуқуқий таркибини мужассамлаштиради.

Ҳозирги кунда педагог таълим-тарбия жараёнида талабаларнинг имкониятлари ва талабларини инобатга олиши зарур. Педагог томонидан тарғиб этилаётган таълим ва тарбия тизими шахсга йўналтирилган характерда эга бўлиши, яъни шахснинг ҳар хил хусусиятлари ва сифатига эътибор қилган ҳолда табақалаштирилган бўлиши керак. Ҳар қандай таълим ва тарбия тизими маълум бир ижтимоий, илмий-техник, иқтисодий, маданий ва ниҳоят, сиёсий муҳитда шаклланади ва ривожланади. Бу муҳитларнинг энг устувори ижтимоий-иқтисодий омиллардир. Шу билан бир қаторда тарбиявий ишларни ташкил этишнинг асосий қоидаларига эътиборни қаратиш зарур.

Илмий-техник тараққиёт, маданий ва сиёсий муҳит ижтимоий-иқтисодий ўзгаришларни ривожлантириши ёки секинлаштириши мумкин. Таълим тизими жамиятнинг ижтимоий-иқтисодий ва маданий ривожланишининг асосий вазифаларини амалга оширишга хизмат қилади. Чунки умумтаълим мактаблари, олий таълим муассасалари инсонни иқтисодиёт, маданият, сиёсий ҳаётда қизғин фаолият кўрсатиши учун тайёрлайди. Шунинг учун ҳам таълим муассасалари педагогси таълим-тарбия жараёнининг таянч бўғини сифатида муҳим аҳамият касб этади.

Шу билан бир қаторда ҳозирги кунда умумтаълим мактаблари ва олий таълим муассасалари педагоглари ўртасида ижтимоий-иқтисодий ўзгаришлар ва илмий-техник тараққиёт ўзининг ифодасини кечикиб топмоқда. Педагог ва талабаларнинг фикрлаши ва қабул қилиш фаолиятида янги ғоялар, янги замонавий ахборот технологияларини ўзлаштириш маълум бир вақтни талаб этади.

Шахсга йўналтирилган ўқитиш, биринчи навбатда, таълимнинг парадигмасини ўзгартиради. Агар таълим тизимида ўқитиш устувор саналган бўлса, ҳозир кунда жамиятнинг ахборотлашуви даврида устуворлик ўқишга ва ўргатишга йўналтирилган. Шу сабабдан таълимнинг педагог-дарслик-талаба парадигмаси талаба-дарслик-педагог парадигмаси билан ўрин алмашмоқда. Педагог эндиликда янги статусга эга бўлади, энди унинг вазифаси талабаларда мустақил билим олиш имкониятларини яратиш ва ижодий фаолиятларини ташкил этиш, билимларни мустақил эгаллаш ва уларни амалиётда қўллашга ўргатишдан иборат.

Педагог бундай мақсадларда ўқитишнинг методлари, технологияларини шундай танлаши керакки, у талабаларга нафақат тайёр билимларни ўзлаштиришларида, балки билимларни турли манбалардан излаш, мустақил эгаллаш, ўзларида шахсий нуқтаи назарнинг шаклланиши, уни асослаши ва аввалги эгалланган билимлардан янгиларини олишда фойдаланиш имкониятини яратиши керак. Бундай ўқитишни “ривожлантирувчи” ҳам деб аташ мумкин.

Билимларни ўзлаштириш фикрлашни ривожлантирувчи муҳим омил ҳисоблансада, билимларни ҳар қандай ўзлаштириш ёки эгаллаш талабанинг фикрлашига ривожлантирувчи таъсир кўрсатмайди. Бунинг учун билимларни ўзлаштиришнинг фаолият шакллари фаоллаштириш лозим. Эгалланган билимларни оддийгина қайтариш талабаларнинг мустақил фикрлашларини ривожлантиришда этарли манба бўлолмайди. Фаол билиш, мустақил фикрлаш фаолияти жуда зарурдир. Билимларни мустақил эгаллаш фаолияти ва олинган билимларни қўллаш жараёни янги билимларнинг шаклланишига, талабанинг самарали фикрлаш манбаига айланади.

Шу сабабдан мамлакатимизда ва жаҳоннинг ривожланган давлатларида таълим соҳасини ислоҳ қилиш жараёнида педагогик технологияларнинг ривожланиши, зарур ахборотларни мустақил излаб топиш, муаммони қўя билиш ва унинг эчимини ҳал этиш, олинган билимларни танқидий таҳлил эта олиш ва ушбу билимлар асосида янги масалаларни эчишда қўллаш учун

йўналтирилган. Эндиликда шахсга йўналтирилган таълимнинг зарурийлиги барчага аён бўлмоқда.

Шахсга йўналтирилган ўқитиш – бу талабанинг ёш ва шахсий хусусиятларини, қобилияти ва имкониятларини инобатга олувчи, илғор педагогик ва ахборот технологияларидан талаба шахсини ривожлантиришда самарали фойдаланувчи ўқитишдир. Шундай қилиб, шахсга йўналтирилган ўқитишда ўқитишни табақалаштириш ва индивидуаллаштириш асосий тамойил сифатида қаралади.

Замонавий ахборот технологиялари шакл ва мазмунининг ранг-баранглиги – талабанинг қизиқиши, имконияти ва шахсий хусусиятларидан келиб чиқиб таклиф этилаётган ҳолатлардан танлаш имкониятини беради. Бундай имконият таълим тизимида ҳам ўз аксини топиши зарур. Педагогнинг ҳар хил сатҳли ўқитишни замонавий ахборот технологиялари асосида ташкил этиши бундай муаммонинг эчими бўла олади.

Ўқув машғулотларини талабаларнинг кундалик фанлар мажмуаси ва улар бўйича берилган кундалик топшириқлар мажмуаси асосида белгиланиши, ҳар бир ўтилган мавзунини кейинги дарсда сўраб баҳоланадиган қилиб ташкил этилиши кўплаб муаммоларни келтириб чиқаради. Бундай ҳолда талабалар бирон бир фанга ўзларининг асосий диққат эътиборини тўлиқ қарата олмайдилар. Бундай нотугалликларни бартараф этишда, модулли ўқитиш энг яхши эчим ҳисобланиши мумкин.

Замонавий жамиятда таълим тизимини ривожлантиришнинг стратегик йўналиши – бу инсоннинг турли соҳаларда мақсадли мустақил фаолият асосида интеллектуал ва ахлоқий ривожланишидир. **Бунда учта асосий вазифага эътибор қаратилади:** таълим тизимини ислоҳ этиш, мустақил фаолият тамойилини таълим ва тарбиянинг асосий тамойили сифатида эътироф этиш, таълим ва тарбия жараёнига замонавий ахборот технологияларини жорий этиш.

Замонавий инсоннинг ўқиш жараёни фақат боғча, умумтаълим мактаблари, академик литсейлар ёки касб-ҳунар коллежлари, олий таълим муассасалари билан тугамайди. Инсон бутун умри давомида таълим олиши зарур, яъни таълим узлуксиз бўлиши керак. Демак, узлуксиз таълим – давр талабидир. Демак, бу муаммо замонавий ахборот технологияларига бўлган эҳтиёжни янада шакллантириши шубҳасиз. 21-аср ахборотлаштириш асрида таълим соҳасини ахборотлаштириш, ҳар бир таълим муассасасидан: ўқитиш ва ўқиш жараёнининг; таълим муассасаси бошқарилишининг; таълим муассасаси

бўлинмаларининг; таълим муассасаси фаолияти муҳитининг ахборотлаштирилиши ва компьютерлаштирилишини талаб қилади.

Ҳозирги таълим муассасаларида компьютер технологияларидан фойдаланиш имкониятларини такомиллаштириш, таълим жараёнида бундай технологияларни қўллашнинг энг муҳим кўрсаткичларидан бири эканлиги педагог олимлар томонидан эътироф этилмоқда. Жумладан, У.Ш.Бегимкулов таълим муассасаларида компьютер ахборот муҳити ва ҳозирги замон талабларига жавоб бера оладиган даражадаги ахборот базасини яратиш зарурлигини, гиперматн ва мультимедиа, ўқитишда иммитация, коммуникация тизимларини ривожлантиришни, зарур ахборотларни компьютер техникаси ёрдамида киритиш, тизимлаштириш, сақлаш ва фойдаланиш учун тавсия қилинадиган маълумотлар базасини яратишни таклиф этади. Шу боисдан, педагог кадрларнинг замонавий ахборот технологиялари имкониятларидан фойдаланиб билим, кўникма ва малакаларини шакллантириш мақсадида ҳамда педагоглар педагогик маҳоратларини ҳозирги замон талаблари асосида такомиллаштиришга мўлжалланган масофавий малака ошириш курсларини ташкил этиш ташаббуси билан чиқади.

Замонавий ахборот коммуникация технологияларидан фойдаланиб ўтиладиган дарсларда қуйидаги жиҳатлар мавжуд. **Таълим муассасасининг ўқув фаолиятида эса:** ахборот коммуникатсион ва ахборот технологияларини мажбурий ўрганишни ташкил этиш; барча фанлар бўйича ўргатувчи дастурлардан фойдаланиш; компьютерда ёзилган тестлар ёрдамида талабаларнинг ўзлаштирилишини назорат қилиш; кутубхоналар каталогларидан фойдаланиш ва оммабоп кутубхоналардаги китобларга интернет орқали буюртма бериш; педагогларнинг методик ишланмалари, маъруза матнлари ва бошқа ўқув қўлланмаларини нашрга тайёрлаш; интернет тизимидаги маълумотлардан фойдаланиб, ўтилган мавзу асосида талабалар томонидан маърузалар ва рефератларни мустақил тайёрлашга эришиш; ўқув ва бадиий адабиётларнинг электрон матнларидан фойдаланиш; кўникма ва малакаларни оширишда махсус энциклопедик луғатлардан фойдаланиш имкониятини яратиш лозим.

Таълим-тарбия жараёнида компьютер имкониятларидан фойдаланиш. Компьютер технологияларидан фойдаланишда, педагог унинг мазмунига кўра бир қанча вазифаларни бажариши мумкин ва қуйидагиларга имкон беради. Фаол фойдаланиш имкониятига эга компьютер технологиялари қуйидаги асосий дидактик **функцияларни бажаради:**

- мультимедиа технологиясини қўллаш эвазига талабаларда фанларга қизиқишни ривожлантиради;

- бунда таълимнинг интерфаоллиги туфайли талабаларнинг фикрлаш қобилиятларини фаоллаштиради ва ўқув материални ўзлаштирилишининг самарадорлиги ошади;

- реал ҳолатларда намоёиш қилиниши қийин ёхуд мураккаб бўлган жараёнларни моделлаштириш ва кўриш имкониятини бериши билан муҳим ҳисобланади;

- ўқув материалларини ўзлаштирилиши фақат даражасига кўра эмас, балки талабалар эришган мантиқ ва қабул қилишларининг даражасига кўра ҳам самарали ҳисобланади;

- масофадан туриб таълим олишни фақат ўзлаштирувчи талабалар ёки интернет таълими учунгина эмас, балки сабабсиз дарс қолдирган талабалар учун ҳам ташкил этиш имкониятини беради;

- талабаларга мустақил изланиш йўли билан материалларни излаш, топиш ҳамда муаммоли масалаларга жавоб топиш орқали маълум тадқиқот ишларини бажариш учун имконият яратади;

- талабаларнинг янги мавзунини ўзлаштирилиши, мисоллар эчиши, иншо, баён ёзиш ишларида, ўқув материаллари билан мустақил танишиш, танлаш ва ахборот ҳамда маълумотларни таҳлил этиш каби масалаларни тез бажариш учун шароит яратади.

Маълумки таълим мазмунини такомиллаштиришнинг бош хусусиятларидан бири компьютер билан мулоқот жараёнида унинг доимий мурожаат қилинадиган «қўллаб-қувватловчи ахбороти»ни кўпайтириш, компьютер ахборот муҳити ва ҳозирги замон талабларига жавоб бера оладиган даражадаги ахборот базасининг яратилганлиги, гиперматн ва мультимедиа, ўқитишда иммитатсия, коммуникация тизимлари қабул қилинган. Маълумотлар базаси деганда, ахборотни компьютер техникаси ёрдамида киритиш, тизимлаштириш, сақлаш ва фойдаланиш учун тавсия қилиш тушунилади. Бир қатор ахборотларни анъанавий қайта ишлаш учун уларни тайёрлашнинг стандарт шакллари мавжуд бўлиб, уларга библиография, статистик маълумотлар, рефератлар киради. Маълумотлар базаси ахборот таркибига статистик, матнли, график ва кўринишли ахборотларни чексиз кўп миқдорда ва албатта, белгиланган шакллардаги кўринишларини қабул қилади.

Демак, ахборот технологияларининг татбиқ қилиниши ўқитишнинг анъанавий технологияларини бекор қилмайди. Компьютер воситалари ва

ахборот технологиялари дидактик жараёнга катта таъсир кўрсатади, унинг фаоллигини оширади, бироқ шу билан бирга ўқув жараёнида ахборот–компьютер воситаларидан фойдаланишда педагогик мақсадга мувофиқлик принципига амал қилиш талаб этилади.

Фойданилган адабиётлар

1. Ўзбекистон Республикасининг “Таълим тўғрисида”ги қонуни. Баркамол авлод - Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори. -Т.: 2020. Янги таҳрир.
2. Бегимкулов У.Ш. Педагогик таълим жараёнларини ахборотлаштиришни ташкил этиш ва бошқариш назарияси ва амалиёти. Пед. фанлари докт. илмий дар. учун дисс. - Т.: 305 б.
3. Раченко И.П. Диагностика развития педагогического творчества учителя. - Пятигорск, 1992,196 с.
4. Р.Ишмухаммедов “Инновацион технологиялар ёрдамида таълим самарадорлигини ошириш йўллари” Тошкент-2004 йил.
5. Зязуна И.А. «Основы педагогического мастерство», под. ред М. 1989.